
**5. Měli bychom spoléhat
méně na PAYG kvůli
populačnímu stárnutí?**

Obsah

5.1. Populační alarmismus

5.2. Důchodové pojištění

5.3. Průběžný a fondový systém

5.4. Volby 2009: Návrhy důchodové reformy

5.1. Populační alarmismus

Populační stárnutí (shrnutí minulé přednášky)

Dvě interpretace dopadu populačního stárnutí na ekonomiky vyspělých zemí:

1: Populace stárnou → podíl starých osob poroste → pracujících bude méně a méně → náklady na penze se zvýší → politická síla starých vzroste. ZÁVĚR: Je potřeba s tím něco udělat!

2: Populace vyspělých zemí stárnou již 150 let → Růst počtu starých osob je částečně kompenzován poklesem počtu mladých → Větší ekonomický problém než stárnutí populace představuje střídání silných a slabých osob v populaci → Příčinou problémů důchodových systémů je nepřizpůsobení jejich nastavení dynamickému demografickému vývoji.

(1) Pokračování populačního strašení...

- 1) *For most EU countries, aging populations will cause major fiscal headaches—chief among them, fiscally unsound pension systems.*
- 2) *Europe recognizes that dramatic pension reforms are urgently needed.*
- 3) *The problem with PAYG systems is that they are in danger of becoming massively underfunded when the number of people drawing pensions begins to markedly increase relative to the number in the active labor force paying into the systems.*
- 4) *By contrast, prefunded pensions—both private and public—play a subordinate role in most countries. These schemes make pension payments from a fund that is an accumulation of financial assets built up over a period of years from its members' contributions.*

(2) Možnosti reforem...

So what are Europe's options? Three stand out:

- 1) Closing PAYG financing gaps on a year-by year basis through "parametric" reforms that boost pension revenue (increasing pension contribution rates or the number of contributors) or cutting pension spending (reducing benefits or the number of pensioners), or both.*
- 2) Shifting to public prefunding of pensions, which would imply running surpluses in the public pension system, at least over the next two decades or so.*
- 3) Shifting to private prefunding of pensions, which would lead to deficits in the public pension system during the transition period as contributions are diverted to private pension accounts (assuming the diversion of contributions cannot be fully offset by parametric reforms).*

(3) Systémové opatření...

- 1) *So far, different EU members favor a range of strategies that embrace all of these options. Some member countries plan to cut public debt and use the resulting interest savings for extra aging-related spending; adopt labor market reforms to raise employment rates, especially for older workers and women;*
- 2) *And, particularly among the new member states, rebalance the public-private pension mix by shifting to private prefunding.*
- 3) *However, the reality is that, given the size of the problem, public pension benefits will also need to be cut—and substantially—which, at the political level, would require a graying electorate to accept an erosion of its promised benefits.*

(4) Řešení...

No doubt then, resolving these tensions in a forward-looking way would require more reliance on option three — that is, starting to build up a private pension component now so that it will eventually help to compensate for the unavoidable future cutbacks in public pension benefits without pitting younger and older generations against each other.

Shrnutí „mainstreamu“

Populace stárnou → je to vážný ekonomický problém → průběžný důchodový systém se dostane do velkých problémů → jeho dlouhodobé financování je neudržitelné → řešením je podpora soukromého fondového důchodového pojištění.

Tři pilíře Světové Banky

Summary: Systems providing financial security for the old are under increasing strain throughout the world. Changing demographics have led to an increased proportion of old people in the general population. Traditional means of support for the old, such as extended families, are weakening. Meanwhile, formal systems, such as government-backed pensions, have proven unstable.

This book, the first comprehensive and global examination of old age security, addresses such issues. It identifies three functions of old age financial security programs—redistribution, saving, and insurance. It evaluates the policy options for meeting these functions using two criteria: their impact on the aged and their impact on the economy as a whole. The study suggests that financial security for the old and economic growth would be better served if governments relied on three systems. These are:

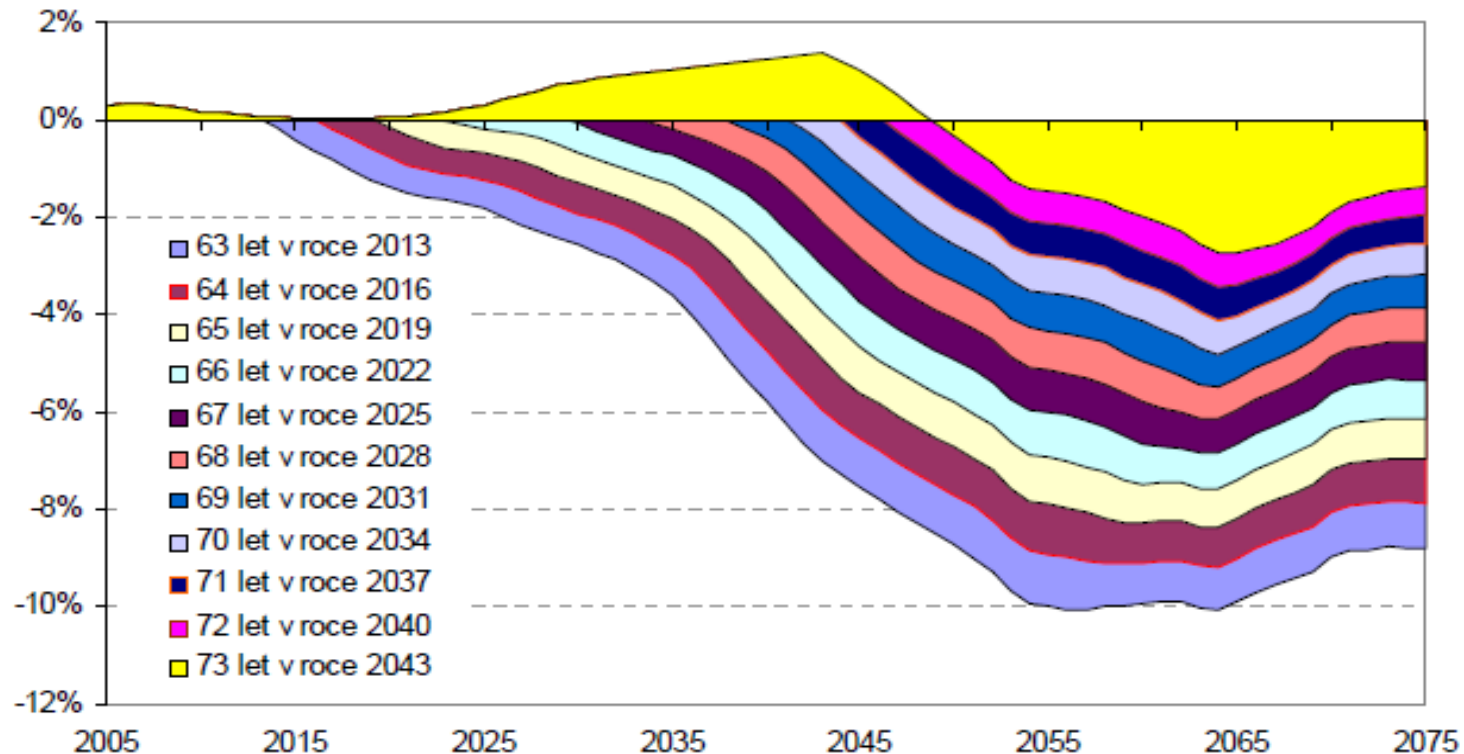
1. A publicly managed system with mandatory participation and the limited goal of reducing poverty among the old
2. A privately managed mandatory savings system
3. A voluntary savings system.

These three systems would ensure against the many risks of old age. The study concludes that a combination of different income security policies is more effective than any single approach and that all countries should begin planning for their aging populations now.

WorldBank (1994): Averting the Old Age Crisis – Policies to Protect the Old and Promote Growth

Kolaps průběžného systému v ČR?

Obr. 1: Schodky průběžného systému pro různé věkové hranice odchodu do starobního důchodu (v % HDP)

Výpočet: Patria Online

....s malým komentářem

Průběžně financovaný systém penzí lze ovládat třemi parametry: výši příspěvků do systému, výši vyplácených penzí (v poměru ke mzdám) a věkovou hranici pro získání starobního důchodu. Pro ilustraci rozsahu problému lze kterékoli dva z těchto parametrů zafixovat a prostřednictvím zbývajícího parametru uvést systém do finanční rovnováhy, nebo zafixovat všechny tři parametry a dopočítat deficit důchodového účtu. Zvolili jsme druhou možnost. Předpokládejme, že po loňských úpravách nedojde k žádným dalším změnám....

Potřeba reformy důchodového systému je nezbytná → udržování současného systému by vedlo k neustálému zvyšování schodků → pokud by vláda trvala na zajištění dnešní úrovně penzí v relaci k průměrné mzdě pouze prostřednictvím průběžného financování musela by se věková hranice pro odchod do důchodu zvýšit na 70 let.

Proč se vyplatí populačně strašit?

- 1) Mezinárodní organizace
- 2) Akademičtí ekonomové
- 3) Média
- 4) Analytici

Dvě interpretace

I1: Stárnutí je problém → Penzijní systém bude ve velkých problémech → Zásadní reforma nutná!

I2: Stárnutí je normální → Průběžný důchodový systém je OK → Je potřeba přizpůsobit jeho nastavení

Délka života a věk odchodu do důchodu

Německý systém důchodového pojištění začal jako systém s povinným věkem odchodu do důchodu 70 let, kdy očekávaná délka dožití u mužů byla méně jak 45 let.

V současnosti je očekávaná délka dožití pro muže více jak 75 let, ale průměrný věk odchodu do důchodu je méně než 60 let a ještě méně ve Východním Německu.

(Boersch-Supan, Wilke 2004, p.4)

„Stárnutí je využíváno jako neutrální, ne-ideologický a apolitický podtext pro legitimizaci redukcí ve veřejných a obzvláště sociálních výdajích.

Předpoklad “příliš mnoho starých lidí“ implikuje nutnost potřeby a urgency reformy důchodového zabezpečení.“

(Mullan 2000, p. 93)

Populační stárnutí a ekonomický růst

Populační stárnutí ve vyspělých zemích probíhá již dvě století, které byly obdobím bezprecedentního hospodářského růstu a rozvoje sociálních systémů.

Stárnutí nehrozí zlikvidovat současné důchodové a zdravotní systémy, pouze vynucuje změnu jejich současného nastavení.

Životní úroveň budoucích generací bude daleko víc ovlivněna:

- tempem dlouhodobého růstu
 - mírou pracovní participace
- než tempem stárnutí.
-

5.2. Důchodové pojištění

Funkce důchodového pojištění

1. Individuální

- a) Vyhlazování spotřeby
- b) Pojištění

2. Kolektivní

- a) Snižování chudoby ve stáří
- b) Přerozdělování

Vyhlažování spotřeby: Věkový profil

Mezd

Spotřeby

Figure 5. Per Capita Labor Income Profile

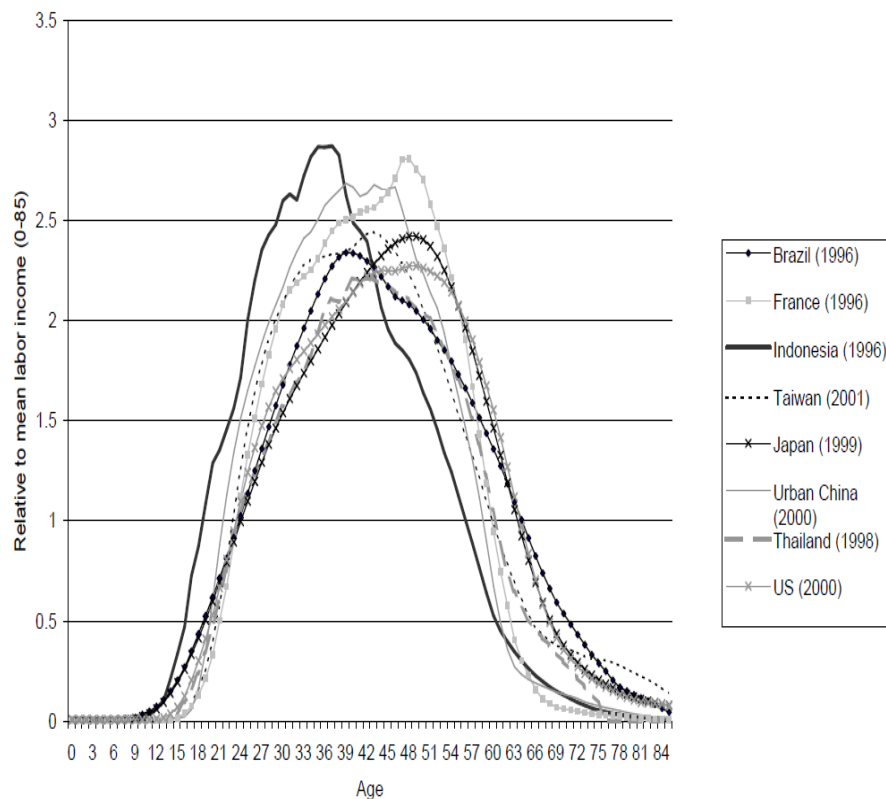
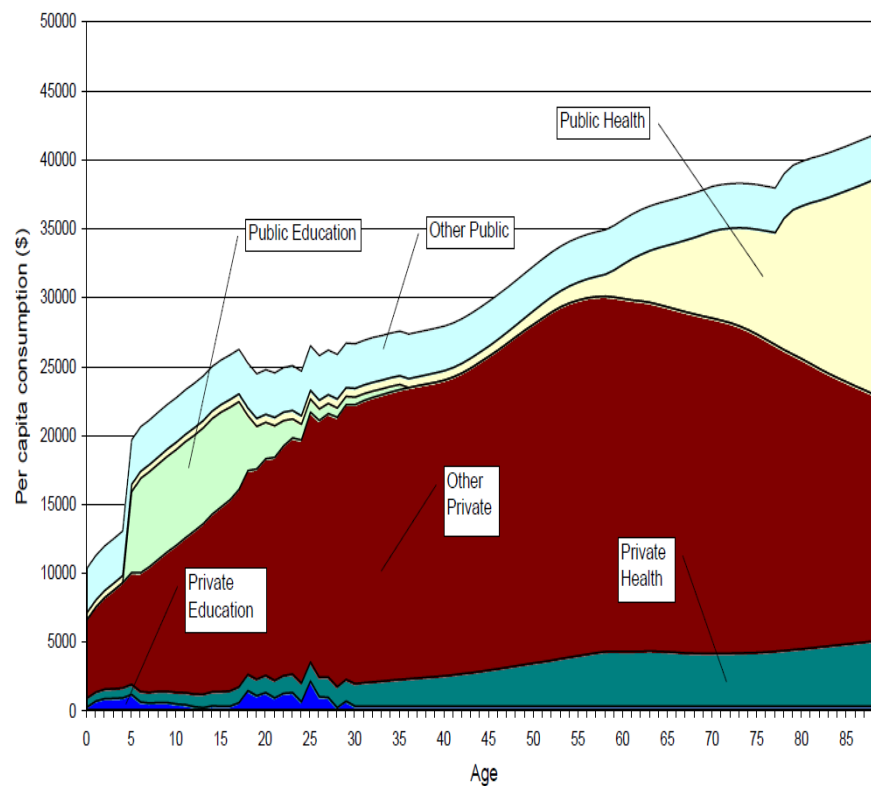

Figure 1a. Per Capita Consumption, Private and Public by Sector, United States, 2000

Pojištění

Ve světě dokonalých informací by racionální jednotlivci během svého produktivního věku uspořili na dokonale fungujících kapitálových trzích právě tolik, kolik by chtěli utratit ve stáří

V reálném světě jednotlivci nemají dokonalé informace, především nevědí, jak dlouho budou žít → měli by se pojistit

Povinné (průběžné) státní nebo dobrovolné (fondové) soukromé? (1) Úvaha na zelené louce

- 1) Chci realizovat kolektivní cíle? (boj s chudobou, přerozdělování)
 - 2) Věřím, že mám ve společnosti dlouhodobě racionální spotřebitele (riziko podspoření), fungující kapitálové trhy (dojde ke zhodnocení vkladů?) a vynutitelné kontrakty (riziko defraudací)?
 - 3) Existuje riziko státní sanace neúspěšných penzijních fondů?
 - 4) Existuje vhodné institucionální prostředí a informovanost spotřebitelů pro implementaci?
 - 5) Zajímají mě náklady systému?
-

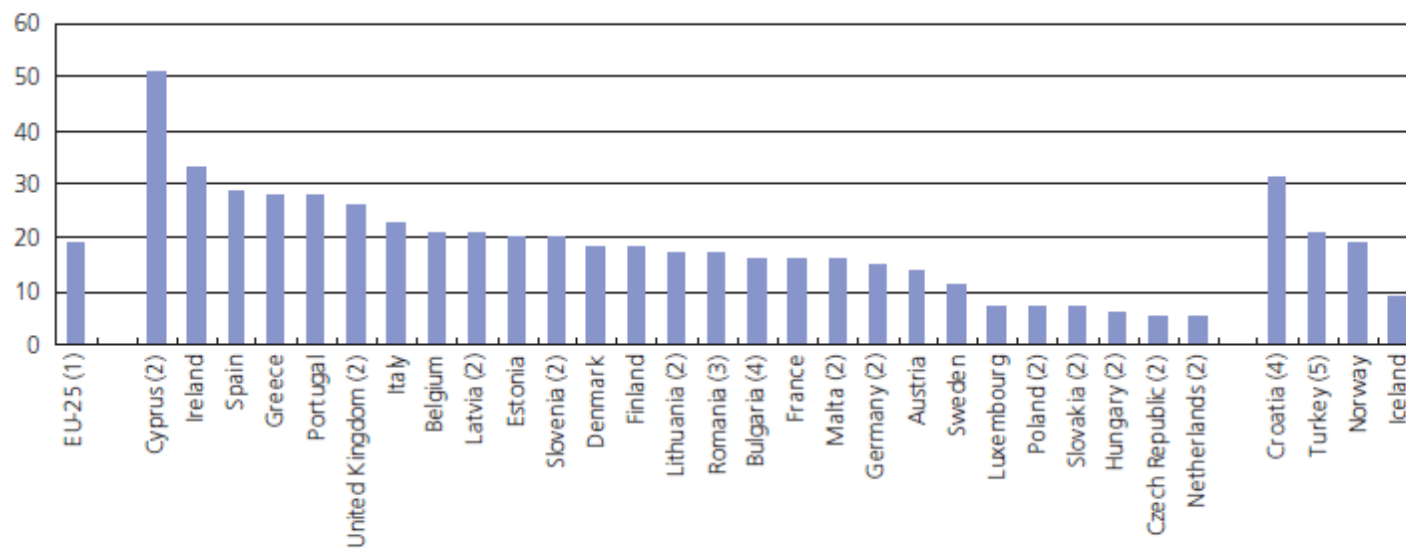
Povinné (průběžné) státní nebo dobrovolné (fondové) soukromé? (2) Úvaha v ČR (2009)

Co se začne dít, pokud budu do průběžného veřejného (nezásluhového, povinného) českého systému implementovat prvky soukromého fondového (zásluhového, (ne)povinného?) systému:

- 1) Měly by začít růst důchody (nebo klesat sazba DP) mužů a klesat důchody (nebo růst sazba DP) žen → věk odchodu do důchodu u žen by měl být výrazně vyšší než u mužů
- 2) Mělo by začít docházet k výrazné diferenciaci důchodů oběma směry → jak budu řešit ty důchodce, kteří mi spadnou pod životní minimum?
- 3) Jak vyřeším náklady přechodu → oslabuji (pomocí opt out) finanční základnu existujícího průběžného systému → systém bude kontaminován nároky z průběžného systému ještě desítky let

Riziko chudoby ve stáří

Figure 4.7: At-risk-of-poverty rate after social transfers, persons aged 65 years and over, 2005 (%)

(1) Eurostat estimate based on population-weighted averages of national data.

(2) Break in series

(3) National HBS, 2005.

(4) National HBS, 2004.

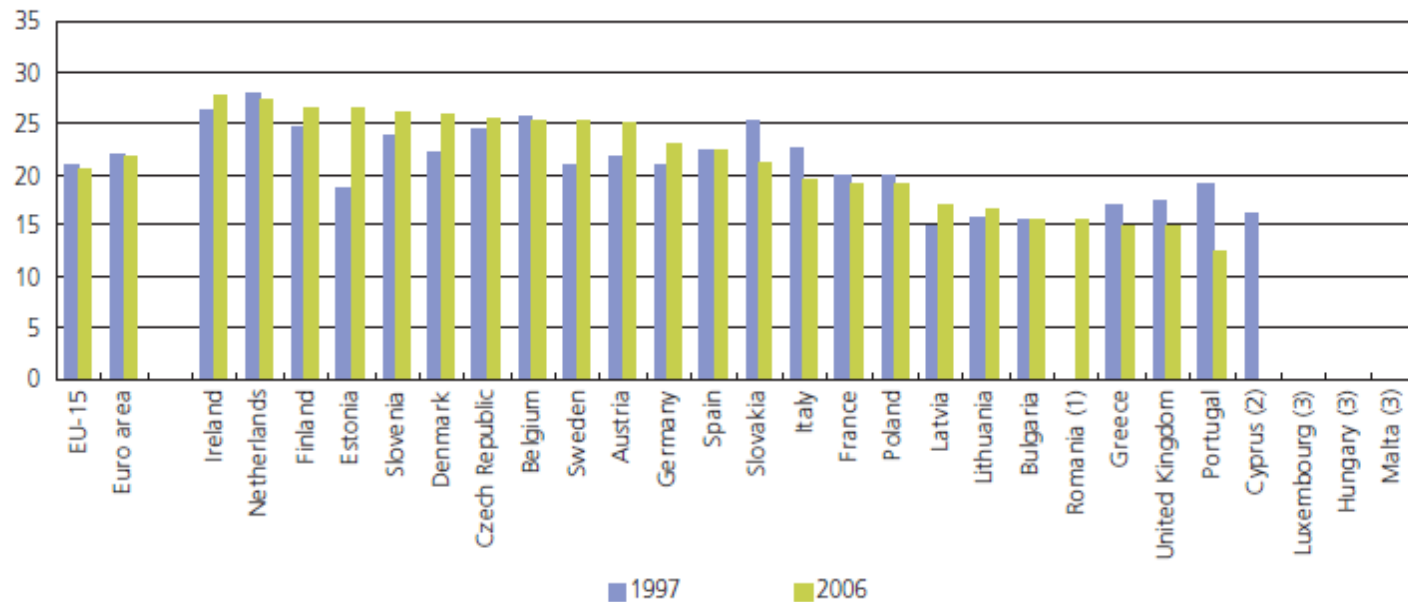
(5) National HICE, 2004.

Source: Eurostat (tsdsc230)

EU: Míra úspor

Figure 1.13: Gross national savings

(% of gross national disposable income)

(1) 1997, not available.

(2) 2006, not available.

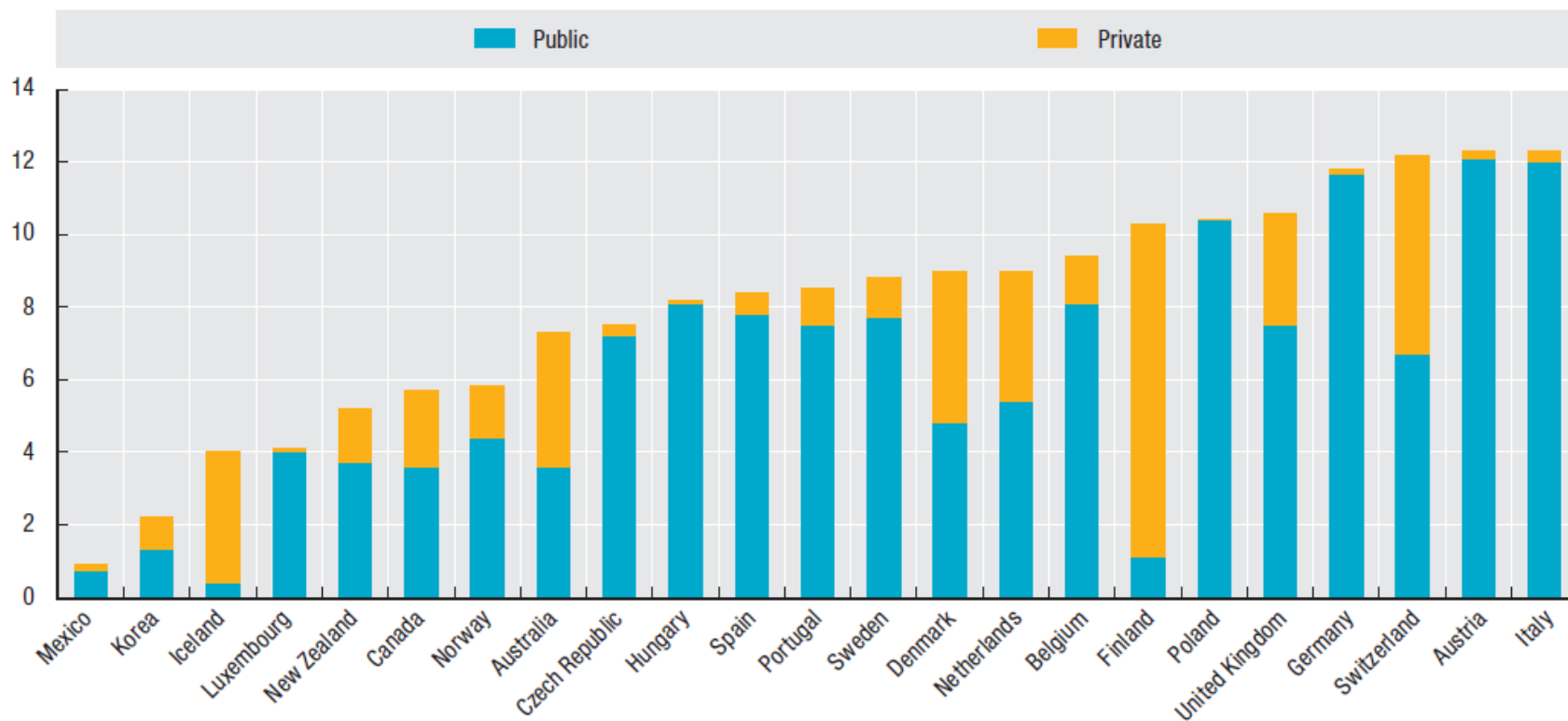
(3) Not available.

Source: Eurostat (nama_inc_c)

Veřejné a soukromé penzijní výdaje

Public and private pension expenditures

As a percentage of GDP, 2006

Zdroj: OECD Factbook (2009)

4.3. Průběžný a fondový systém

Design důchodových systémů:

Jak se zajistit na stáří?

- Uschovat současnou produkci
- Vybudovat si nárok na budoucí produkci

Jak si vybudovat nárok na budoucí produkci?

- Zaplacené příspěvky do průběžného systému
- Akumulace úspor

→ Klíčový význam budoucího výstupu a legitimacy budoucích nároků vůči němu

Mýty o důchodovém pojištění (1)

1) Fondový systém vyřeší demografické problémy

- populační stárnutí snižuje produkt
- pokles produktu + akumulace úspor
- inflace

2) Předfinancovat důchodový systém lze pouze pomocí soukromých fondů

- vytvořit rezervy lze dopředu i v rámci veřejného PAYG

3) Fondový systém zvyšuje ekonomický růst

- vyšší úspory = vyšší ekonomický růst
- platí pouze v období budování systému, ne pokud je již zralý
- možná vzájemná substituce úspor
- je míra úspor nízká?

Mýty o důchodovém pojištění (2)

4) Fondový systém snižuje veřejné výdaje na penze

- dlouhodobě možná ano, krátkodobě je naopak zvyšuje
- odvody pojištěnců do nového pilíře chybí ve veřejném systému
- provozní náklady fondových systémů jsou větší než veřejného PAYG
- pokud je systém finančně neudržitelný, je potřeba ho fiskálně vyrovnat, privatizace tady moc nepomůže

5) Zaplacení vnitřního dluhu je vhodným řešením

- vysoký implicitní dluh přítomný v PAYG důchodových systémech
- cca 100% - 300 HDP
- je splácení tohoto dluhu dobrou politikou?

6) Fondový systém lépe motivuje k práci

- distorzní efekty PAYG motivující k předčasným odchodům z trhu práce
- nabídka práce závisí na nastavení penzijního systému, ať už je soukromý nebo veřejný

Mýty o důchodovém pojištění (3)

7) Fondový systém diverzifikuje riziko

- diverzifikace rizik (makroekonomických, demografických)
- další rizika (manažerské, investiční)

8) Větší možnost volby v penzích je žádoucí

- jsou jednotlivci dobře informováni a schopni učinit kvalifikovanou volbu?

9) Fondový systém je výhodnější pokud $r > w$

- ovšem pouze pokud se jedná o rozhodování na zelené louce, ne v případě přechodu od jednoho systému k druhému (náklady přechodu)

10) Soukromý fondový systém zbaví vládu starosti o penze

Shrnutí debaty

- 1) Nejdůležitější je efektivní vláda a ekonomický růst
- 2) Diskuse ohledně PAYG a fondového jsou až podružné
- 3) Dobrá penzijní schémata mnohou mít mnoho podob
- 4) Existuje problém ve financování penzí, ovšem ne krize

VOLBY 2009:
DUCHODOVÁ REFORMA

ODS a důchodová reforma

Česká populace velmi rychle stárne a reakce na demografický vývoj je snad nejdůležitější dlouhodobou výzvou, jíž čelíme. Čeští penzisté jsou extrémně závislí na státem organizovaném průběžném systému, a to v míře, která je ve vyspělém světě nebývalá.

Vzhledem k demografickému vývoji náš důchodový systém ze všeho nejvíce připomíná státem organizované pyramidové schéma a hazardní hru typu letadlo. ODS se chová zodpovědně vůči současným i budoucím seniorům, a proto chceme a musíme pokračovat v důchodové reformě.

Má-li důchodový systém v budoucnosti zajistit důstojné stáří, nemůžeme si nalhávat, že vystačíme pouze se státním průběžným systémem. Do důchodového systému budeme muset dávat více soukromých prostředků, a to na ryze individuální a dobrovolné bázi. Cokoliv jiného znamená dostávat do stavu bídy budoucí generace penzistů, dnes mladé lidi.

Nebudeme v této zřetelné věci obelhávat veřejnost. Máme jen možnost důchody reformovat, anebo zbídačit budoucí penzisty či vyššími daněmi a odvody udusit českou ekonomiku.

Jak na to?

Podpoříme pravidelnou valorizaci důchodů, protože si nepřejeme rozevírání nůžek mezi příjmy ekonomicky aktivní části obyvatelstva a penzisty.

Prosazujeme různé formy připojištění a spoření na důchod včetně většího zapojení zaměstnavatelů a možnosti částečně použít zlomek odvodů na důchodové pojištění pro fondové důchodové spoření.

Toto spoření na důchod bude organizované státem a bude dobrovolné. Fondové hospodaření bude založeno na partnerství veřejného a soukromého sektoru a provozováno pod důsledným dozorem státu.

Tyto změny mají dlouhodobý charakter, děláme je na celá desetiletí a neměly by podléhat výkyvům politického cyklu. Proto zde chceme dosáhnout co nejširší politické shody.

„KDU-ČSL je pro zrovnoprávnění rodin s dětmi v důchodovém systému“

Český penzijní systém, podobně jako v mnoha dalších vyspělých zemích, vychází z předpokladu, že téměř všichni dospělí jedinci budou mít děti, které v době své ekonomické aktivity budou platbami na sociální pojištění vytvářet finanční zdroje na důchody pro své rodiče.

To však již dávno neplatí. Je stále více těch, kteří děti z nejrůznějších důvodů nemají. Tito lidé tak budoucím funkčnost stávajícího penzijního systému žádným způsobem nezajišťují, ale přesto očekávají, že v době stáří jim budou vypláceny důchody právě tak jako těm, kteří budoucí plátce sociálního pojištění ve svých rodinách vychovali.

Povinné penzijní spoření pro všechny není tedy spravedlivým řešením. Osoby, které dostatečně přispěly k udržení průběžně financovaného důchodového systému tím, že dobře vychovaly odpovídající počet dětí, by k němu neměly být nuceny.

Naopak povinné penzijní kapitálové spoření je řešením pro ty, kteří (svými dětmi) nepřispěli do průběžně financovaného důchodového systému dostatečně.

Jak na to?

Navrhujeme spravedlivou důchodovou reformu, která bude zohledňovat prostředky investované rodinami do výživy, výchovy a vzdělávání dětí, budoucích plátců. Budeme prosazovat vytvoření dvou povinných pilířů důchodového systému – průběžného a kapitálového – přičemž v nich budou platit tyto principy:

- ... výše důchodů vyplácených z průběžného systému bude závislá na počtu vychovaných dětí (budoucích plátců pojistného do průběžného pilíře;*
- ... výše povinného příspěvku do tohoto pilíře se bude snižovat o 3 % z pojistného na každé dítě po dobu jeho ekonomické závislosti na příjmech rodiče, přičemž celková sleva může dosáhnout nejvýše 12 % z pojistného;*
- ... rodiče s menším počtem dětí si budou na část svých důchodových příjmů (bezdětní na celý důchod) šetřit v kapitálovém pilíři důchodového systému;*
- ... odpovědnost rodičů za výchovu dětí a odpovědnost dětí za zabezpečení rodičů v době stáří podpoříme zavedením přímého převodu části pojistného odváděného do průběžného systému důchodového pojištění od každého poplatníka jeho vlastním rodičům (výše přímého převodu cca 2 % hrubé mzdy).*

Co navrhuje Kníže?

Náš důchodový systém je založen výlučně na tzv. průběžném financování vyplácených důchodů, tedy na principu, že produktivní část společnosti „vydělává“ i na seniory. Tento model je ale efektivní pouze tehdy, pokud se trvale nezvyšuje počet důchodců a je dostatek lidí v aktivním věku, kteří do systému platí. Demografický vývoj v České republice však jde zcela jiným směrem: přibývá lidí starších a ubývá platících v aktivním věku. Neřešení této situace tak znamená:

BUĎ:

zachování stávajících penzí a stále vyšší deficity penzijního systému vedoucí k jeho kolapsu, a tedy neschopnosti penze vyplácet;

NEBO:

stále nižší důchody;

NEBO:

stále vyšší odvody s negativním důsledkem pro zaměstnanost a hospodářský růst v důsledku rostoucích mzdových nákladů.

Jak na to?

Jako řešení tohoto začarovaného kruhu navrhujeme vícezdrojové financování budoucích důchodů, konkrétně posílení individuální spořicí složky posílené mezigenerační rodinnou solidaritou. To vytvoří možnost volby každého pojištěnce spořit část povinného pojištění individuálně

PŘÍKLAD:

dnes každý z nás platí na průběžný důchodový účet 28% ze své hrubé mzdy (sečteme-li platbu sociálního pojištění zaměstnance a zaměstnavatele). Náš návrh předpokládá, že část z těchto peněz – konkrétně jednu sedminu, tedy 4% – by si pojištěnec mohl platit na svůj privátní důchodový účet, a do průběžného systému by tedy přispíval pouze 24%. Podmínkou takového kroku by však bylo, že by na privátní účet současně platil ještě o další 2% navíc (celkem tedy 6%); ti, kdo mají rodiče v důchodovém věku by těmito dvěma procenty přispívali na důchodový účet svých rodičů, a vlastně jim tak adresně připláceli, a ti, kdo rodiče důchodce nemají, by tuto částku připisovali ve prospěch svého vlastního důchodového účtu.

...a ještě tohle....

Smyslem systému je motivovat lidi nejen k vyššímu spoření na vlastní důchod, ale současně podpořit mezigenerační solidaritu rodiny. V žádném případě se tedy nejedná o privatizaci důchodového zabezpečení, nýbrž naopak o vytvoření nové efektivní vazby mezi průběžnou a kapitálovou formou financování důchodového pojištění, s posílením odpovědnosti za vlastní stáří a stáří rodičů. Pro pojištěnce se otevře další možnost vlastního důchodového zabezpečení s tím, že investice do výchovy a vzdělání dětí se jim bude vracet ve stáří, kdy jim děti budou přispívat na důchod.

Navržená změna – a o přesných parametrech je třeba vést diskusi – je zásadním krokem k dlouhodobé stabilizaci veřejných rozpočtů a pro její realizaci bude třeba získat podporu dalších politických stran. Víme také, že v prvních letech si vyžádá „vstupní investice“ v řádech miliard korun. Ty navrhujeme získat odprodejem akcií ČEZ a. s. na kapitálovém trhu se současným nákupem vlastních akcií touto společností a následným snížením základního jmění o předmětnou částku. (Tedy opakováním operace, která byla Ministerstvem financí již s úspěchem provedena v roce 2008.)

ČSSD: Jistota ve stáří

Naše země dosud vydává na důchody mnohem méně, než je evropský průměr. Relativně o třetinu, absolutně pak ještě méně. Důchody jsou u nás proto citlivější položkou než jinde.

Zvyšování důchodů a podobných dávek musí respektovat skutečnost růstu životních nákladů příslušných skupin i celkový růst příjmů. Životní náklady důchodců zpravidla rostou rychleji než průměrná inflace.

Proto budeme prosazovat vyšší nárůst důchodů než růst životních nákladů důchodců tak, aby se reálná **hodnota důchodů** udržela alespoň **na úrovni 55 % průměrné čisté mzdy**.

Uskutečníme v této souvislosti také případnou jednorázovou „drahotní“ kompenzaci (tzv. třináctý důchod) z dividendy ČEZu. Zavedeme minimální důchod pro samostatně žijícího důchodce ve výši 1,2násobku životního minima.

Jak na to?

ČSSD si je vědoma nutnosti dalších změn důchodového systému a má o nich jasnou představu. Postupný **nárůst důchodového věku a počtu odpracovaných let** se díky prodlužování očekávané délky života stává nutností.

System bude nabízet určitou pružnost s kompenzací podle pojistných metod. U vybraných rizikových povolání považujeme za vhodné umožnit dřívější odchod do důchodu na základě dodatečného povinného pojištění placeného zaměstnavatelem s podporou státu.

Jsmo pro změny systému dobrovolného důchodového připojištění a podobných produktů životního pojištění tak, aby mobilizovaly větší zdroje pro zabezpečení stáří.

Důrazně odmítáme experiment se zaváděním povinného kapitálového připojištění na úkor průběžného systému (tzv. opt-out), protože by ohrožoval současnou generaci důchodců a mladší generaci nutil platit do systému dvakrát.

A co Černé Ovce?

ŽÁDNÁ TOLERANCE K OMEZOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH JISTOT VŠECH GENERACÍ !!!

Zastavit další zvyšování hranice odchodu do důchodu, při odchodu do předčasného důchodu nekrátit jeho výši; odmítnout pokusy o privatizaci důchodových fondů; ponechat formu průběžného, státem garantovaného důchodu, připojištění umožnit i nadále pouze na dobrovolném základě a s možným příspěvkem zaměstnavatele

Zvyšovat minimální důchod až na 10 000 Kč měsíčně; valorizovat důchody podle životních nákladů domácností důchodců

Zastavit další snižování odvodů na sociální, zdravotní, důchodové a nemocenské pojištění, zrušit jeho zastropování pro lidi s vysokými příjmy a pravidelně valorizovat platby za státní pojištěnce